

Bartłomiej Chmielowiec

główny specjalista w Biurze Rzecznika Ubezpieczonych

Podatki w ubezpieczeniach – część 2

Podatek VAT w odszkodowaniach z ubezpieczeniach OC posiadaczy pojazdów mechanicznych

Możliwość wystąpienia do zakładu ubezpieczeń z roszczeniem o wypłatę odszkodowania wraz z podatkiem VAT lub o zwrot niewypłaconej kwoty podatku VAT (niezależnie od tego czy odszkodowanie było, bądź też będzie wypłacone na podstawie faktury, czy też na podstawie kosztorysu), uzależnione jest od tego, czy poszkodowany stosownie do ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, jest zarejestrowanym podatnikiem podatku VAT oraz czy ma prawo do dokonania obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabywaniu rzeczy bądź usługi. W sytuacji, gdy poszkodowany nie jest zarejestrowanym podatnikiem podatku VAT, odszkodowanie w ramach ubezpieczenia OC sprawcy kolizji drogowej przysługuje w pełnej wysokości (wraz z podatkiem). Natomiast w sytuacji, gdy poszkodowany jest zarejestrowanym podatnikiem podatku od towarów i usług, możliwość wystąpienia do zakładu ubezpieczeń z roszczeniem o wypłatę odszkodowania wraz z podatkiem VAT lub o zwrot niewypłaconej kwoty podatku VAT (niezależnie od tego czy odszkodowanie będzie wypłacone na podstawie faktury, czy też na podstawie kosztorysu), uzależnione jest od tego, czy ma on prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabywaniu rzeczy bądź usługi.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 kwietnia 1997 r. (sygn. akt III CZP 14/1997) wskazał, iż „Odszkodowanie za szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia rzeczy, ustalone według ceny rzeczy, nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w tej cenie, w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy”. Sąd Najwyższy podjął powyższą uchwałę w okolicznościach, w których poszkodowany przedstawił fakturę zakupu.

Podobnie wskazał Sąd Najwyższy w odniesieniu do odszkodowań ustalanych metodą kosztorysową. Mianowicie w uchwale z dnia 17 maja 2007 r. (sygn. akt III CZP 150/06), wskazał iż: „Odszkodowanie przysługujące na podstawie umowy ubezpieczenia OC posiadacza pojazdu mechanicznego za szkodę powstałą w związku z ruchem tego pojazdu, ustalone według cen części zamiennych i usług, obejmuje kwotę podatku od towarów i usług (VAT) w zakresie, w jakim poszkodowany nie może obniżyć podatku od niego należnego o kwotę podatku naliczonego”.

Należy pamiętać, że chodzi o prawo podatnika do obniżenia kwoty podatku należnego, a nie o rzeczywiste skorzystanie przez podatnika z tego uprawnienia. W sytuacji ,gdy poszkodowany miałby prawo dokonać obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego z tytułu zakupu rzeczy bądź usługi (zostały spełnione warunki wynikające z ustawy o podatku od towarów i usług), a nie skorzystał z tego uprawnienia, kwota odszkodowania powinna być wypłacona w kwocie netto (bez VAT), ponieważ obowiązkiem poszkodowanego jest działanie zmierzające do ograniczenia rozmiarów szkody (z uzasadnienia do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 roku). Powyższe uprawnienia poszkodowanego do dokonania odliczenia, należy rozpatrywać zatem w sposób hipotetyczny, tzn. czy otrzymując kwotę odszkodowania poszkodowany mógłby dokonać zakupu niezbędnych części do naprawy czy też zakupu usług i w konsekwencji dokonać potrącenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego zawartego w fakturach zakupu części bądź też usługi.

W związku z powyższym, jeżeli poszkodowany jako podatnik podatku VAT miałby równocześnie prawo do dokonania obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego (np. z faktury dokumentującej remont uszkodzonego pojazdu wystawionej przez zakład naprawczy, czy też kupując potrzebne części do naprawy w ramach środków pieniężnych otrzymanych z odszkodowania), wówczas w takiej sytuacji, nie będzie poszkodowanemu przysługiwało roszczenie do zakładu ubezpieczeń o wypłatę kwoty podatku VAT niezależnie od tego czy odszkodowanie będzie ustalane w oparciu o kosztorys czy też fakturę za naprawę pojazdu. Koszty podatku VAT będzie musiał wówczas ponieść sam poszkodowany, który zakupując niezbędne części lub usługi będzie mógł dokonać następnie odliczenia w ramach rozliczeń z urzędem skarbowym.

Gdyby uznać inaczej, tzn. zakłady ubezpieczeń powinny wypłacać zawsze kwotę brutto wszystkim poszkodowanym (również tym, którzy są podatnikami i mają prawo do dokonania stosownego obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego), to wówczas, ci poszkodowani, którzy mieliby takie prawo, równocześnie mogliby zostać bezpodstawnie wzbogaceni o tę właśnie kwotę podatku VAT (poniżej przykład to ilustrujący).

Przykład: Wyliczona kwota odszkodowania według kosztorysu wynosi brutto 1000,40 zł (kwota netto 820,00 zł, kwota podatku VAT 180,40 zł). Zakład ubezpieczeń wypłaca przelewem poszkodowanemu kwotę brutto, tj. 1000,40 zł. Poszkodowany będąc podatnikiem podatku VAT zleca dokonanie naprawy warsztatowi naprawczemu, zgodnie z kosztorysem. Zakład naprawczy wystawia fakturę VAT na kwotę brutto 1000,40 zł (kwota netto 820,00 zł, kwota podatku VAT 180,40 zł) i poszkodowany odliczając z faktury kwotę podatku VAT w wysokości 180,40 zł o tę właśnie kwotę będzie niejako wzbogacony. Bowiern zakład ubezpieczeń pokryłby pełne koszty naprawy i równocześnie poszkodowany zapłaciłby do urzędu skarbowego podatek pomniejszony o kwotę 180,40 zł albo uzyskałby zwrot różnicy podatku.

Sama okoliczność, iż poszkodowany prowadzi działalność gospodarczą i jest jednocześnie zarejestrowany jako podatnik podatku VAT nie powoduje automatycznie, iż odszkodowanie zawsze powinno być wypłacone w kwocie netto bez podatku VAT. Mogą bowiem wystąpić takie stany faktyczne, kiedy poszkodowany jako podatnik podatku VAT nie będzie miał prawa do dokonania obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego, a wówczas odszkodowanie powinno zostać wypłacone wraz w kwotę podatku VAT, która nie podlega odliczeniu. Dla przykładu, taka sytuacja będzie miała miejsce wówczas, kiedy użytkowany przez poszkodowanego pojazd, który został następnie uszkodzony w wyniku zdarzenia drogowego, nie był używany w działalności gospodarczej (tzw. samochód prywatny), zatem w świetle art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, nie był wykorzystywany do wykonywania czynności opodatkowanych.

Najnowsze zmiany w ustawie o podatku od towarów i usług, a odszkodowanie z ubezpieczenia OC sprawcy

W kontekście rozważań na temat zasadności roszczeń odszkodowawczych wraz z podatkiem VAT, trzeba zwrócić uwagę na najnowszą nowelizację ustawy o podatku od towarów i usług,

która wprowadziła istotne zmiany w zakresie możliwości dokonywania odliczenia podatku VAT z tytułu napraw pojazdów samochodowych, czyli jak wskazuje definicja w art. 2 pkt 33 przedmiotowej ustawy, tych pojazdów których dopuszczalna masa całkowita nie przekracza 3,5 tony.

Zgodnie bowiem z treścią art. 86a ust. 1 ustawy o podatku od towarów i usług: „W przypadku wydatków związanych z pojazdami samochodowymi kwotę podatku naliczonego, o której mowa w art. 86 ust. 2, stanowi 50% kwoty podatku wynikającej z faktury otrzymanej przez podatnika. Do tych wydatków zalicza się:

- 1) nabycie, import lub wytworzenie tych pojazdów oraz nabycie lub import ich części składowych;
- 2) używanie tych pojazdów na podstawie umowy najmu, dzierżawy, leasingu lub innej umowy o podobnym charakterze;
- 3) nabycie lub import paliw silnikowych, oleju napędowego i gazu, wykorzystywanych do napędu tych pojazdów, usług naprawy lub konserwacji tych pojazdów oraz innych towarów i usług związanych z eksploatacją lub używaniem tych pojazdów.

Stosownie zaś do treści art. 86a ust. 3 ustawy o podatku od towarów i usług, powyższy przepis nie ma zastosowania, w przypadku gdy pojazdy samochodowe (pojazdy o dopuszczalnej masie całkowitej nieprzekraczającej 3,5 tony), są wykorzystywane wyłącznie do działalności gospodarczej podatnika lub są konstrukcyjnie przeznaczone do przewozu co najmniej 10 osób łącznie z kierowcą, jeżeli z dokumentów wydanych na podstawie przepisów o ruchu drogowym wynika takie przeznaczenie.

Puentując opisane wyżej normy, należy wskazać, iż w przypadku wypłaty odszkodowania, gdzie poszkodowanym jest podmiot prowadzący działalność gospodarczą, zarejestrowany jako podatnik podatku VAT i jednocześnie uszkodzony samochód o dopuszczalnej masie całkowitej nieprzekraczającej 3,5 tony jest wykorzystywany zarówno w działalności gospodarczej, jak również w celach prywatnych, zakład ubezpieczeń powinien powiększyć kwotę odszkodowania o kwotę podatku VAT, którą poszkodowany nie może odliczyć. A zatem odszkodowanie w takim przypadku powinno obejmować również 50% kwoty podatku VAT.

Samochód w leasingu, a podatek VAT w przypadku szkód likwidowanych w ramach ubezpieczenia OC sprawcy

W sytuacji, kiedy pojazdem uszkodzonym, jest pojazd, który jest przedmiotem leasingu, w pierwszej kolejności w ocenie Rzecznika Ubezpieczonych zasadnicze znaczenie ma, kto w świetle obowiązujących norm prawnych jest poszkodowanym, innymi słowy, kto poniósł uszczerbek spowodowany uszkodzeniem pojazdu oraz czy poszkodowany miał prawo dokonać obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego.

W przypadku uszkodzenia pojazdu będącego przedmiotem leasingu, właścicielem i zarazem posiadaczem samoistnym jest finansujący (leasingodawca), zaś posiadaczem zależnym jest korzystający (leasingobiorca). Sedno problemu związanego z ustaleniem wysokości odszkodowania wraz z podatkiem VAT leży w ustaleniu czy korzystający jest podmiotem bezpośrednio poszkodowanym? Istotne zatem z punktu widzenia korzystającego jest ustalenie, kto w ramach umowy leasingu ponosi faktyczną szkodę z powodu zdarzenia drogowego, nakładającego na ubezpieczyciela obowiązek wyrównania szkody w razie wystąpienia określonego w umowie wypadku. Czy szkoda ta powstaje w majątku finansującego czy też korzystającego?

Powyższego problemu nie da się rozstrzygnąć bez odwołania się do art. 361 § 2 k.c. oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 15 listopada 2001 r. (sygn. akt III CZP 68/01), Sąd Najwyższy wskazał, iż szkodą w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. jest różnica pomiędzy stanem majątku poszkodowanego, jaki istniał po zdarzeniu wywołującym szkodę, a stanem tego majątku, jaki istniałaby, gdyby to zdarzenie w ogóle nie wystąpiło. Skoro zatem właścicielem pojazdu przez cały okres trwania umowy leasingu pozostaje finansujący, to on powinien być uznany za poszkodowanego. To bezpośrednio w jego majątku powstaje szkoda. Zatem w razie kolizji dwóch pojazdów mechanicznych, których następstwem jest uszkodzenie jednego z tych pojazdów, zdaniem Rzecznika Ubezpieczonych, poszkodowanym jest zawsze właściciel pojazdu. To w jego majątku powstaje uszczerbek spowodowany uszkodzeniem lub zniszczeniem pojazdu, a którego wysokość określają koszty niezbędne do przywrócenia pojazdu do stanu poprzedniego. Wynika to z szeroko pojmowanej odpowiedzialności odszkodowawczej, bowiem to właśnie w majątku posiadacza samoistnego powstaje szkoda w postaci straty rzeczywistej, polegająca na zniszczeniu bądź uszkodzeniu pojazdu (*damnum emergens*). Takiej szkody nie doznaje zaś posiadacz zależny. Taki wniosek

można wysnuć z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2005 r. (sygn. akt III CZP 99/04). Zatem, zdaniem Rzecznika Ubezpieczonych odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń nie obejmuje szkód powodujących zwiększenie pasywów po stronie korzystającego, związanych ze zleceniem naprawy uszkodzonego pojazdu, które podlegają rozliczeniu pomiędzy korzystającym a finansującym w ramach łączącej strony umowy leasingu. W opinii Rzecznika, dla oceny kto jest osobą poszkodowaną nie ma znaczenia okoliczność, w jaki sposób dochodzi do wzajemnych rozliczeń pomiędzy leasingodawcą – leasingobiorcą – warsztatem naprawczym.

Reasumując zatem, możliwość wypłaty odszkodowania wraz z podatkiem VAT, uzależniona jest od tego czy leasingodawca (finansujący) jest podatnikiem podatku VAT i ma prawo do dokonania obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabywaniu rzeczy bądź usług (np. przy zakupie potrzebnych części, czy też usług koniecznych do naprawy pojazdu). Jeżeli poszkodowany ma prawo dokonać obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego z tytułu zakupu rzeczy bądź usługi (zostały spełnione warunki wynikające z ustawy o podatku od towarów i usług), a nie korzysta z tego uprawnienia, kwota odszkodowania powinna być wypłacona w kwocie netto (bez VAT), ponieważ obowiązkiem poszkodowanego jest działanie zmierzające do ograniczenia rozmiarów szkody.

Możliwe jest powstanie szkody po stronie leasingobiorcy (posiadacza zależnego pojazdu), która będzie miała postać utraconych korzyści majątkowych wskutek braku możliwości korzystania z pojazdu przez określony czas, zwrotu kosztów najmu pojazdu zastępczego, czy też zwrotu kosztów holowania pojazdu. Wówczas jeżeli leasingobiorca nie jest podatnikiem podatku VAT, poniesione koszty związane z przedmiotową szkodą wynikające z faktury VAT powinny być wypłacone na rachunek leasingobiorcy (korzystającego) w kwocie brutto wraz z podatkiem VAT.